

Ю. В. БІЛАС

Аспірантка кафедри українознавства, культурології та історії науки

e-mail: Julia.bilas95@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5718-1098>

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

вул. Кирпичова, 2, м. Харків, 61000, Україна

**«ЦЕ БУВ НЕВТОМНИЙ ПИЛИПЕНКО – ПИСЬМЕННИК, ШЕВЧЕНКОЗНАВЕЦЬ...».
ЗБИРАЛЬНИЦЬКІ ЕКСПЕДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА ТА
ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА С.В. ПИЛИПЕНКА ЯК ВНЕСОК У РОЗВИТОК
ШЕВЧЕНКОЗНАВТВА**

Мета. У статті здійснюється спроба дослідити збиральницькі подорожі Сергія Пилипенка по місцях пам'яті Тараса Шевченка та висвітлюються його власні намагання локалізувати творчу і художню спадщину Кобзаря у Харкові в 1920-х-1930-х рр. на тлі розвитку шевченкознавства.

Методологія дослідження базується на використанні загальнонаукових методів аналізу та синтезу, а також спеціальних історичних методів: історико-типологічного, історико-порівняльного, та біографічного. Історико-типологічний метод дозволив дослідити становлення та розвиток шевченкознавства в 1920-1930-х рр. Проаналізувавши та систематизувавши історичні джерела та історіографію, вдалося виявити ключові постаті, які досліджували спадщину Кобзаря, основні проблеми і перспективи цього наукового напрямку, який розвивався в умовах ідеологічного тиску з боку більшовицького режиму. Історико-порівняльний метод дозволив скласти чітке уявлення про те, як трансформувався підхід до усвідомлення важливості дослідження та збереження пам'яток шевченкознавства. Завдяки біографічному методу вдалося поєднати розрізнені факти з біографії Сергія Володимировича Пилипенка, виявити мотиви, та його особисте ставлення до проблеми. Аналізуючи та систематизуючи зміст джерел особового походження та архівних матеріалів вдалося дослідити шляхи вирішення поставленої задачі у поєднанні з іншими обставинами на життєвому шляху письменника, та встановити його особистий внесок у збереженні творчої спадщини Тараса Шевченка.

Наукова новизна полягає в аналізі та систематизації недосліджених та малодосліджених джерел, що висвітлюють подробиці подорожей Сергія Пилипенка теренами колишнього СРСР. Ці матеріали дають можливість прослідкувати роль і внесок Сергія Пилипенка в зосередженні творчого художнього доробку Тараса Шевченка в Харкові та шевченкознавства в цілому. Дослідження полягає у необхідності реконструкції внеску українського письменника Сергія Володимировича Пилипенка в розвиток Шевченкознавства в 1920-х – 1930-х рр. Зазначений період відзначився ідеологічним втручанням партійних функціонерів у численні напрями науки і культури. Дослідження особистості та творчого доробку Тараса Шевченка так само зазнало ідеологічного впливу, тож його образ періодично зазнавав трансформації на сторінках української радянської преси. Сергій Пилипенко, який наприкінці першої третини ХХ століття обіймав найвпливовіші видавничі та редакторські посади в столичному на той час Харкові, так само висвітлював та популяризував спадщину Кобзаря, що є цікавим напрямом для аналізу. Водночас найбільш важливим є дослідження

пошукової та збиральницької діяльності Сергія Пилипенка, його організаційна активність та безпосередня участь в експедиціях по місцях пам'яті Тараса Шевченка з метою зосередження шевченкової спадщини в Харкові.

Висновки. Спираючись на архівні матеріали, джерела особового походження та історіографічні праці було узагальнено наукову інформацію про специфічний розвиток шевченкознавства в 1920-1930 рр., яке зазнало ідеологічної трансформації. Визначено роль пошукових подорожей українського письменника та громадського діяча С.В. Пилипенка з метою зібрання творчої спадщини Тараса Шевченка та її локалізації у Харкові. У статті висвітлено особистий внесок діяча у розвиток шевченкознавства яке відбувалося паралельно з деструктивними процесами проти української науки і культури.

Ключові слова: Сергій Володимирович Пилипенко, Тарас Шевченко, Харківський інститут Тараса Шевченка, особистість, Українське національне відродження, експедиції, культурна спадщина, музей.

Як цитувати: Білас Ю.В. «Це був невтомний Пилипенко – письменник, шевченкознавець...». Збиральницькі експедиції українського письменника та громадського діяча С.В. Пилипенка як внесок у розвиток шевченкознавства. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки.* 2024. Вип. 39. С. 91-99. DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2024-39-10>

In cites: Bilas Yu. V. (2024). "It was the untired Pylepenko – writer, Shevchenko expert...". Collecting expeditions of the Ukrainian writer and public activist S.V. Pylypenka as a contribution to the development of Shevchenkonology. *V. N. Karazin Kharkiv National University Bulletin. History of Ukraine. Ukrainian Studies: Historical and Philosophical Sciences, Issue 39, (91-99).* DOI: <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2024-39-10> (in Ukrainian)

Як точно зазначає дослідник Л. Горенко, «національний феномен Тараса Шевченка сягає далеко за межі літератури, культури та мистецтва загалом, він виявив у собі найхарактерніші риси українського генотипу, синтезував досвід культури, увібрав силу духу багатьох поколінь свого могутнього роду» [3, с. 27]. Спадщина Кобзаря є національним надбанням України, яка багато десятиліть поспіль досліджується істориками, літературознавцями, мистецтвознавцями та іншими дослідниками, однак, слід зазначити, що шевченкознавство, як напрямок наукового вивчення життя і творчості Тараса Григоровича Шевченка, зазнавало трансформації на різних історичних етапах свого існування.

Одним із найцікавіших періодів розвитку шевченкознавства є 1920-ті – 1930- ті рр. Цей час відзначився своєрідним «розумінням» і «тлумаченням» як самого митця, так і його спадщини. Це залежало від політико-ідеологічних умов та течій післяреволюційної побудови нової радянської держави. Дослідниця О. Гомотюк охарактеризувала розвиток шевченкознавства у зазначений період так: «Серед широкого загалу більшовикам вдалося трансформувати образ Шевченка у реліквію, створити образ борця з експлуатацією пролетаріату та селянства, високого пошанування здобули ідеї революційного демократизму у творчості Поета та радянського патріотизму» [2, с. 26].

Найпотужнішим осередком розвитку шевченкознавства наприкінці першої третини ХХ століття виступав Харків, який виконував роль столиці радянської України до 1934 року. Дослідниця Г. Карпінчук зазначала, що одним з перших, хто вжив у науковому середовищі термін «шевченкознавство» став літературознавець та критик Ієремія Якович Айзеншток. За словами авторки, тенденція до використання постаті Шевченка полягала в утвердженні радянських ідеологічних ідей, і влада виступила на підтримку розвитку цього напряму науки [9, с. 24]. Оскільки тип культури, окреслений революційною інтелігенцією, мав утвердити пролетаріат у конкретиці його побуту, пролетаріат мав бути українізований [11, с. 139]. Отже, постать Тараса Шевченка використовувалася як інструмент досягнення поставлених цілей.

Письменницькі та літературні угруповання, що підпорядковувалися комуністичній партії теж репрезентували Тараса Шевченка по різному. Як зазначає дослідниця Ярина Цимбал, «...на Кобзаря претендували плужани – Спілка селянських письменників «Плуг», ВУСПП – Всеукраїнська спілка пролетарських письменників, «Молодняк» – комсомольська літературна організація, а з 1928 року в бій за Шевченка вступили футуристи». У своєму доробку Я. Цимбал наводить і текст сатиричного віршу Івана Антипенка, який так описав зустріч Тараса Шевченка і голови спілки селянських письменників «Плуг» Сергія Пилипенка:

*«І прийшов Тарас Шевченко,
І звернувсь до Пилипенка:
— Гей, «папашо»! Я ваш син,
Бо ще з пупа плужанин.
Відповів йому «папаша»:
— Можна взять тебе, синашу,
Не в письменники — на стаж.
Надішли свій літбагаж.» [19].*

Постать Сергія Пилипенка визначається, як одна із найвпливовіших в літературному житті радянської України наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. Відомий письменник та організатор, фундатор спілки селянських письменників «Плуг», справжній «папаша» молодій селянській письменницькій когорти, як його увічнили в джерелах співвітчизники [24, Ф. 690. Оп. 1. Од. зб. 18, арк. 2].

У радянській науковій історіографії ім'я репресованого Сергія Пилипенка майже не згадувалося, а творчий доробок ігнорувався, тому його внесок у розвиток шевченкознавства не є дослідженим. Про перетин долі видатного «плугатаря» української літератури Сергія Пилипенка із долею Кобзаря Тараса Шевченка вперше у своїх споминах писала Тетяна Михайлівна Кардиналовська-Пилипенко [7, с. 102]. Пізніше, наприкінці ХХ століття, особистості Сергія Пилипенка приділяв чимало уваги директор Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка Національної академії наук України, академік-секретар Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України, доктор філологічних наук, академік М. Г. Жулинський. Його статті були присвячені як життю та діяльності письменника [6], так і його ролі у фундації та діяльності Інституту літератури Тараса Шевченка у Харкові [5, с. 19]. Водночас висвітлення організації експедицій та збиральницька діяльність Сергія Пилипенка як окреме систематизоване дослідження на сьогодні відсутнє в українській історіографії.

Високий ступінь довіри до Сергія Пилипенка з боку партійного керівництва, або використання його для досягнення власних цілей демонструє те, що саме він входив до Президії Державної правописної комісії разом з Миколою Скрипником, Антіном Приходько, Агатангелом Кримським та Олексою Синявським. Це відбувалося в 1928 році, коли Народний комісаріат освіти вирішував долю українського правопису [21, Ф. X, од. зб. № 12599, арк. 1]. Зокрема, він головував у Державному видавництві України та редагував провідні українські періодичні видання.

Обіймаючи високі посади і беручи участь в ухваленні важливих рішень народного комісаріату, Сергій Пилипенко виступав одним із фундаторів Інституту літератури Тараса Шевченка у Харкові. Отже, його роль у розвитку шевченкознавства в зазначений період є ключовою. Український поет, критик, доктор філологічних наук Юрій Іванович Ковалів зазначав, що інститут виник як альтернатива ВУАН. Ухвалу проекту було прийнято ще в 1925 році. Керівництво ж інституту обиралося з тактичних міркувань: «Очолити Інститут мав поміркований академік Д. Багалій, до якого партфункціонери ставилися прихильно, сподіваючись, що він та інші, лояльні до радянської влади дослідники пересадять українську науку на марксо-ленінські ґрунти» [10, с. 17]. А отже, серед «інших лояльних» був і Сергій Пилипенко, і вищезгаданий Ієремія Айзеншток.

Варто зазначити, що сам Сергій Пилипенко, виступаючи головним редактором газет, орієнтованих на українське селянство, публікував власні дописи, присвячені Тарасу Шевченку, проте вони, відповідно, були навмисно написані в ідеологічному контексті: «Ось як розумів

Шевченко комунізм – забори в багатого, віддай бідному. Комуністи, значить, прихильники й оборонці бідноти. Що ж, на той час досить було й такого розуміння. Отже, бачимо, що недурно бачимо портрет Тарасів у наших клубах, радянських і партійних установах, поруч з портретами вождів революції...» [14, с. 1]. Цей фрагмент статті С. В. Пилипенка наочно демонструє навмисне ідеологічне забарвлення образу Кобзаря, як одного з українських першопрохідників та симпатиків комунізму тощо.

Отже, в умовах популяризації постаті Тараса Шевченка наприкінці першої третини ХХ століття відбувалася професійна діяльність Сергія Пилипенка. Зі спогадів Тетяни Кардиналовської можна дізнатися, що Кобзарь і так був улюбленим поетом її чоловіка. Вона писала: «...Пізніше мій чоловік Сергій Пилипенко їздитиме по всій Україні, і навіть за Аральське море, збираючи відомості про поета, стане на чолі першого Шевченківського музею» [7, с. 81]. Ці поїздки вже відбувалися за часів праці Сергія Пилипенка в Харківському Інституті Тараса Шевченка [7, с. 114]. Тому внесок письменника та громадського діяча у розвиток шевченкознавства необхідно розглядати і з позиції власного усвідомлення його значущості.

До ювілею Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка на початку 2000-х рр. український літературознавець С.А. Гальченко опублікував статтю, присвячену збиранню шевченківської спадщини часів заснування інституту у Харкові. Дослідник дотримується думки, що комплектування фондів відділу рукописів розпочалося у 1926 р., проте ймовірно, що активну пошукову діяльність значно раніше розпочав Ієремія Айзеншток: «Меморіальний, або архівний відділ (саме так він називався на початку), вже 1926 р. розпочав інтенсивну концентрацію рукописної й малярської спадщини Шевченка, а згодом й інших письменників ХVІІІ–ХХ ст.» [1, с. 35].

Водночас варто зазначити, що Сергій Пилипенко так само активно залучався до збиральницької діяльності інституту. Його особисті подорожі зі збору кобзареві спадщини детально описані як в його статтях, так і в дописах та книгах інших авторів, які вийшли за декілька десятиліть після того, як Сергій Пилипенко став жертвою політичного терору та був страчений в 1933 році [22, ф. 263, оп. 1, спр. 44228, т. 7. арк. 88]. Саме він потрапив до когорти репресованих одним з перших, у першу хвилину політичного терору за підозрою у «контрреволюційної діяльності», так і не зумівши поєднати українську національну ідею з ідеєю комунізму.

Через декілька десятиліть після того, як С.В. Пилипенка було посмертно реабілітовано, а його ім'я дещо забулося, в 1979 році на сторінках газети «Літературна Україна» вийшла стаття доктора філологічних наук Леоніда Хінкулова, яку автор присвятив аналізу книги письменника Ігоря Свидина «Півострів долі поета» [17], що вийшла роком раніше у Казахстані. В статті Л. Хінкулова йдеться, що автор присвятив свою книгу заслання Тараса Шевченка на Мангишлак, де він знаходився сім років. Посилаючись на автора книги, дослідник Л. Хінкулов побіжно згадував про те, що Мангишлак відвідував і український письменник Сергій Пилипенко [18, с. 2], що підтверджує вищенаведений уривок спогадів Тетяни Михайлівни Кардиналовської.

У 1980 році в журналі «Україна» теж вийшла стаття про Тараса Шевченка, де згадується, що приїзд Сергія Пилипенка до Мангишлаку став справжньою подією для місцевих жителів. Автор статті писав: «Старожили теперішнього Форту Шевченка вже не пригадують, напевно, коли це було – навесні чи влітку. Проте рік запам'ятало багато людей – 1925. Тоді до форту прибув, наче сніг на голову впав, «український комісар». Це був невтомний Пилипенко – письменник, шевченкознавець, один із засновників Інституту літератури України. Приїхав він з тодішньої столиці республіки Харкова, щоб на власні очі побачити місце заслання Кобзаря, вклонитися йому, уточнити деякі відомості про перебування поета. З місцевими керівниками Пилипенко, напевно, мав розмову про відкриття пам'ятника і створення музею. Ревком Адаївського повіту ще раніше подбав про збереження місць, пов'язаних з ім'ям Т.Г. Шевченка. Ще у 1924 році було реставровано землянку Тараса, а після приїзду гостя з України Раднарком КазРСР ухвалив вважати, що парк Кобзаря – заповідний, і організувати в ньому музей Т. Г. Шевченка» [4, с. 10].

Навмисно залишена згадка про «невтомного» Пилипенка, як про «комісара», свідчить про те, що він був на високому керівному посту в середовищі партійної еліти Харківщини. Ймовірно, так був описаний його приїзд до Мангишлаку місцевою владою, і саме так запам'ятався місцевим мешканцям. У спогадах дружина письменника посилялася на слова, української письменниці Докії Гуменної: «Бо хоч і не відчувала я ані крихти бюрократичної пихи, але самі назви його посад вимагали, щоб не набридати: головний редактор ДВУ, голова Науково-дослідного інституту літературознавства ім. Шевченка, відповідальний редактор провідного журналу «Червоний шлях», редактор численних інших журналів, голова редакційної колегії двомісячника літературознавства «Літературний архів...» [7, с. 108].

Враховуючи високу довіру до Сергія Пилипенка з боку більшовицького комуністичного керівництва, можна висловити припущення, що експедиція до Шевченко-Форту (раніше Олександрівський форт), до місця кобзаревого заслання була узгоджена на керівному рівні, проте чи було це чи відрядженням за дорученням, чи особистою ініціативою письменника, достеменно невідомо. Внесок Сергія Пилипенка в розвиток шевченкознавства в Казахстані є фундаментальним.

Серед цінних історичних джерел, які зберігаються в Національному музеї Тараса Шевченка в Києві, є фотографії, які присвячені музею Кобзаря на півострові Мангишлак. Завдяки цим збереженим фото стає відомо, що, зокрема, 1925 року Сергій Пилипенко відвідав Мангишлак і вдруге, в 1928 році [20. арк.1], скільки подорожей на півострів було загалом – невідомо. Зберігається в музеї і світлина пам'ятника Тарасу Шевченку в оточенні відвідувачів форту [20. арк. 1].

Між поїздками на Мангишлак у 1925 та 1928 роками Сергій Пилипенко брав участь в експедиції у межах радянської України в 1927 році. На той момент Інститут літератури Тараса Шевченка у Харкові існував уже рік. Навесні 1927 року на шпальтах двотижневника «Плуг», головним редактором якого і був Сергій Пилипенко, вийшла його стаття, де яскраво описано подорож разом із Михайлом Биковцем – «плужанином», українським письменником та громадським діячем. Михайло Миколайович навіть зробив декілька фотографій під час поїздки у Канів, які були розміщені у «Плузі», і не є залученими до наукового обігу донині. Сергій Пилипенко описав експедицію до Кобзарєвої могили на пароплаві, і навіть на рибацькому човні. Описав, як вони, представившись журналістами, спілкувалися зі сторожем Шевченкової могили дідом Іваном [12. с. 31].

Ця поїздка письменника є дуже цікавим фрагментом його біографії, оскільки доленосно перетинається зі спогадами його дружини про Шевченкову могилу. Тетяна Кардиналовська пригадувала значення Тараса Шевченка в житті її родини так: «Чернеча гора, де похований Шевченко, розташована неподалік од Прохорівки: якщо плити човном проти течії Дніпра, то це забирає дві години. Ще перед першою світовою війною наша родина познайомилася з дуже колоритною особою – «дідом Іваном», старим чоловіком, який багато років наглядав за могилою поета. Він жив у крихітній халупі під горою і ніс свою безкорисливу службу від самого 1861 року, коли тіло Шевченка було перевезено з Петербурга на Україну до Каніва. Дід Іван був на той час підлітком і бачив на власні очі погребіння поета. Він тоді ж зголосився стати сторожем на могилі свого улюбленого поета, і для нього збудували маленьку хатину. Коли почалася війна, хатина вже розвалилася, але старий не мав грошей, щоб її відремонтувати. Наша родина була у великій дружбі з дідом Іваном, і ми вирішили йому допомагати. Кожен з нас дав, що міг, ми зібрали сто карбованців, чималу суму на ті часи, і дали старому. Дід Іван зворушився до сліз: нарешті він міг збудувати собі нову хату: що не гаючи часу і зробив» [7, с. 68].

Сергій Пилипенко познайомився із Тетяною Кардиналовською у видавництві газети «Селянська правда», де вона працювала перекладачем, а він головував редакцією, станом на 1927 році вони вже декілька років були подружжям. Отже, експедиція письменника до Чернечої гори могла відбутися саме під враженням розповідей його дружини про дружбу родини Кардиналовських із дідом Іваном тощо. Письменник описував свою травневу поїздку до могили Кобзаря подібно тим спогадам його дружини Тетяни.

Водночас варто зазначити, що нагляд за Шевченковою могилою в Каневі з 1925 року регулювався нормативно-правовою базою: місце поховання Великого Кобзаря в Каневі підпорядковувалося Народному комісаріату просвіти РР ФСР, а на її благоустрій та «обслуговування відвідувачів політико-просвітницькою роботою» передбачалося щороку виділяти спеціальні асигнування [23, ф. 1, оп. 6, спр. 59, спр. 71, арк. 172]. Тому ця поїздка Сергія Пилипенка могла бути виконана і за дорученням.

Сама ж Тетяна Кардиналовська у своїх спогадах вказувала на збиральницьку діяльність Сергія Володимировича, і його роль у заснуванні музею Т. Шевченка: «Сергій поставив собі за мету зібрати всі матеріяли про Шевченка, які тільки можна було знайти. Для цього він поїхав у далеку подорож на Аральське море, в місця заслання поета. Там йому пощастило відшукати нащадків коменданта Ускова, в будинку якого Шевченко часто бував і дружину якого змалював на портреті. У цій родині шанували пам'ять поета й зберігали реліквії: листи, малюнки, різні дрібні речі. Все це вони охоче передали Сергієві для Шевченківського музею. Сергій був ініціатором і першим директором музею. Сьогодні цей музей знаходиться в Києві, і коли я відвідала його в середині сімдесятих років, то при вході побачила на стіні великий портрет... Блакитного! Я була дуже здивована й спитала стареньку жінку-гіда, чому тут цей портрет: адже Блакитний ніякого відношення до музею не мав, а творцем його був Сергій Пилипенко. Жінка схвильовано закивала головою, підтверджуючи мої слова: «Але, знаєте, про це сьогодні забули, ніхто не пам'ятає» [8, с. 88].

В 1929 році на сторінках двотижневника «Плуг» знову вийшла стаття Сергія Пилипенка про збір художньої спадщини Тараса Шевченка. На цей раз письменник чітко вказував на те, що це ініціатива Харківського інституту Тараса Шевченка. В цій статті письменник згадував лютневу поїздку письменників в 1929 році до Москви і Ленінграда (нині Санкт-Петербург). Тоді ж Сергій Пилипенко об'єднав цю поїздку з відрядженням від Інституту Шевченка. Там, у Москві, письменник отримав згоду від Анатолія Луначарського на видачу картин з музеїв РСФРР [14, с. 71]. Ця стаття була включена до книги Ростислава Мельниківа «Вибрані твори», куди увійшло чимало творів і статей Сергія Володимировича [15, с. 545-554]. Матеріал Сергія Пилипенка містить статистичні дані про те, що значну частину художньої спадщини Тараса Шевченка вдалося зібрати. Видатний «плугатар» української літератури зазначав, що станом на 1929 рік було відомо близько 600 картин Кобзаря. Більша половина від відомої кількості знаходилася в Чернігові, 62 – в Києві, 66 – в Харкові, з яких 62 вже перебували в колекції Харківського інституту літератури імені Т. Шевченка, що і заклали основу музею Тараса Шевченка при інституті [14, с. 71].

Сьогодні в українській історіографії про Сергія Пилипенка відомо замало. Здебільшого, літературознавці згадують про нього, як про письменника та байкаря, засновника спілки селянських письменників «Плуг», або ж як про учасника літературної дискусії із Миколою Хвильовим, який виступав проти «графоманства» та «масовізму», в чому і звинувачував «папашу». Тим не менш внесок Сергія Пилипенка в піднесення культурного рівня української молоді в буремні роки складних державотворчих процесів є очевидним. У важкі часи відродження української культури саме Сергій Володимирович надавав можливість сільській молоді стати більш освіченими, ближчими до культурного життя в цілому і причетними до української літературної справи тощо. Натомість, приділяється достатньо мало уваги його громадській діяльності, яка складалася з численних та різноманітних напрямів, серед яких його сприяння розвитку глобальних освітньо-наукових галузей, таких як, наприклад, шевченкознавство. Діяльність Сергія Пилипенка у Харківському інституті літератури Тараса Шевченка на тлі проведення політики «українізації» є значною подією, що вимагає глибокого історичного дослідження. В 2017 році Микола Григорович Жулинський в інтерв'ю газеті «День» зазначив, що в Інституті, який було утворено у Харкові, поступово зосередилася майже вся рукописна та малярська спадщина Тараса Шевченка, зокрема й та мистецька спадщина, яка нині зберігається в Музеї Тараса Шевченка в Києві, оскільки з 1936 року Інститут перейшов до системи Академії наук УРСР [16].

Отже, саме багатовимірна та «невтомна», як зазначали сучасники, діяльність Сергія Пилипенка дозволила зібрати левову частку найціннішої історико-культурної спадщини української культури, але, на жаль, цей внесок не повністю оцінений сучасними дослідниками. Незважаючи на те, що кожні часи забарвлюють історію у свої кольори і відтінки, значні події залишаються такими завжди. Тому досить перспективним залишається дослідження наукового та творчого доробку представників Українського національного відродження 20-х рр. ХХ ст., яке ввійшло в історію під назвою «Розстріляного».

Конфлікт інтересів

Автор заявляє, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, автор повністю дотримувалася етичних норм, у тому числі неприпустимості плагіату, фальсифікації даних і подвійної публікації.

Список використаної літератури

1. Гальченко С.А. Відділ рукописних фондів і текстології. Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України 1926-2001. Сторінки історії Київ: Наукова думка. 2003. С. 33-35.
2. Гомотюк О. Є. Образ Тарас Шевченка в суспільній та індивідуальній пам'яті українців. *Психологія і суспільство*. Спецвипуск. Тарас Шевченко і сучасна національна освіта. 2014. С. 26-27.
3. Горенко Л.І. Шевченкознавство в історико-культурному просторі України та Росії ХІХ – початку ХХ ст. *Психологія і суспільство*. Спецвипуск. Тарас Шевченко і сучасна національна освіта. 2014. С. 27-34
4. Є спільний син у двох республіках. *Журнал «Україна» №35*. 1980. С. 10-11.
5. Жулинський М.Г. З нагоди сімдесятип'ятиріччя. Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України 1926-2001. *Сторінки історії*. Київ: Наук. думка, 2003. С.17-32
6. Жулинський М.Г. Із забуття – в безсмертя: (сторінки призабутої спадщини). Київ: Дніпро. 1990. 446 с.
7. Кардиналовська Т.М. Невідступне минуле. Київ: Майдан. 1992. 176 с.
8. Кардиналовська-Пилипенко Т.М. Спомини з 1920 – 1930-их років. *Сучасність*. Лютий. Ч.2.(346). 1990. С. 92-105.
9. Карпінчук Г. «Діла добрих оновляться». До 125-річчя від дня народження Михайла Новицького. *Світогляд*. №1(69). 2018. С. 23-37.
10. Ковалів Ю.І На академічних перспективах. *Слово і час*. №11. 2018. С.11-26.
11. Констанкевич І. Т.Шевченко в системі культурних авторитетів Миколи Хвильового. *Волинь філологічна: текст і контекст*. №18. 2014. С. 138-146.
12. Пилипенко С.В. На могилі Т. Шевченка. *Журнал «Плуг»*. №5. 1927. С. 31-32.
13. Пилипенко С.В. По шевченкові малюнки. *Журнал «Плуг»*. №2. 1929. С. 71-75.
14. Пилипенко С.В. Шевченко і комунізм. *Селянська правда*. №25 Від 04.03.1925. С.1.
15. Пилипенко Сергій. Вибрані твори. У поряд., передм., прим. Ростислава Мельникова. Київ: Смолоскип. 2007. 887 с.
16. Прокопенко М. Все, що ми зараз знаємо про Кобзаря. Інтерв'ю з Миколою Жулинським. *Газета «День»*. №183-184 від 12.10.2017. URL: <https://day.kyiv.ua/article/istoriya-i-ya/vse-shcho-my-zaraz-znayemo-pro-kobzarya>
17. Свидин І.Н. Полуостров судьбы поэта. Алма-Ата: Казахстан. 1978. 156 с.
18. Хінкулов Л. Т.Г. Шевченко на Мангишлаку. *Літературна Україна*. Від 13.07.1979. С.2.
19. Цимбал Я. Кобзар шкереберть, або Шевченко без мандата. *Український тиждень*. Від 03.09.2016. URL: <https://tyzhden.ua/kobzar-shkerebert-abo-shevchenko-bez-mandata/>
20. Архів Національного музею Тараса Шевченка.
21. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського.
22. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. (ЦДАВО України).
23. Центральний державний архів громадських об'єднань України. (ЦДАГО України).

24. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. (ЦДАМЛМ України).

YU. V. BILAS

Graduate student of the Department of Ukrainian Studies,
Cultural Studies and History of Science

e-mail: Julia.bilas95@gmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5718-1098>

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"
2, Kirpychova Str., Kharkiv, 61000, Ukraine

**"IT WAS THE UNTIRED PYLYPENKO - WRITER, SHEVCHENKO EXPERT...".
COLLECTING EXPEDITIONS OF THE UKRAINIAN WRITER AND PUBLIC ACTIVIST
S.V. PYLYPENKA AS A CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF
SHEVCHENKONOLOGY**

Research aim. The article attempts to investigate Serhiy Pylypenko's collecting trips to the places of memory of Taras Shevchenko and highlights his own efforts to localize the creative and artistic heritage of Kobzar in Kharkiv in the 1920s-1930s, against the background of the development of Shevchenko studies.

Methodology of the research is based on the use of general scientific methods of analysis and synthesis, as well as special historical methods: historical-typological, historical-comparative, and biographical. The historical-typological method made it possible to investigate the formation and development of Shevchenko studies in the 1920s and 1930s. By analyzing and systematizing historical sources and historiography, it was possible to identify key figures who investigated the legacy of Kobzar, the main problems and prospects of this scientific direction, which developed under ideological pressure from the Bolshevik regime. The historical-comparative method made it possible to create a clear picture of how the approach to awareness of the importance of research and preservation of monuments of Shevchenko studies was transformed. Thanks to the biographical method, it was possible to combine disparate facts from the biography of Serhii Volodymyrovych Pylypenko, to reveal the motives and his personal attitude to the problem. Analyzing and systematizing the content of sources of personal origin and archival materials, it was possible to explore the ways of solving the task in combination with other circumstances in the life path of the writer, and to establish his personal contribution to the preservation of the creative heritage of Taras Shevchenko.

The scientific novelty consists in the analysis and systematization of unexplored and little-researched sources, which highlight the details of Serhiy Pylypenko's travels through the territories of the former USSR. These materials provide an opportunity to trace the role and contribution of Serhiy Pylypenko in the concentration of Taras Shevchenko's creative work in Kharkiv and Shevchenko studies in general. The study lies in the need to reconstruct the contribution of the Ukrainian writer Serhiy Volodymyrovych Pylypenko to the development of Shevchenko studies in the 1920s and 1930s. This period was marked by the ideological intervention of party functionaries in numerous areas of science and culture. The study of the personality and creative work of Taras Shevchenko was also subject to ideological influence, so his image periodically underwent transformation on the pages of the Ukrainian Soviet press. Serhiy Pylypenko, who at the end of the first third of the twentieth century held the most influential publishing and editorial positions in the then capital Kharkiv, also covered and popularized the Kobzar's heritage, which is an interesting direction for analysis. At the same time, the most important is the study of Serhiy Pylypenko's collecting activities, his organizational activity and direct participation in expeditions to the places of memory of Taras Shevchenko with the aim of concentrating Shevchenko's heritage in Kharkiv.

Conclusions. Based on archival materials, sources of personal origin and historiographic works, scientific information about the specific development of Shevchenko studies in 1920-1930, which underwent an ideological transformation, was summarized. The role of the exploratory journeys of the Ukrainian writer and public figure S.V. Pylypenko for the purpose of gathering the creative heritage of Taras Shevchenko and its localization in Kharkiv. The article highlights the personal contribution of the activist to the development of Shevchenko studies, which took place in parallel with the destructive processes against Ukrainian science and culture.

Key words. Serhii Volodymyrovych Pylypenko, Taras Shevchenko, Taras Shevchenko Kharkiv Institute, personality, Ukrainian national revival, expeditions, cultural heritage, museum.

References

1. Galchenko S.A. (2003) Department of manuscript funds and textology. Institute of Literature named after T.G. Shevchenko of the National Academy of Sciences of Ukraine 1926-2001. *Pages of history*. Kyiv: Scientific opinion. (in Ukrainian)
2. Gomotyuk O. E. (2014) Image of Taras Shevchenko in the public and individual memory of Ukrainians. *Psychology and society*. Special issue. Taras Shevchenko and modern national education. (in Ukrainian)
3. Gorenko L.I. (2014) Shevchenko studies in the historical and cultural space of Ukraine and Russia in the 19th and early 20th centuries. *Psychology and society*. Special issue. Taras Shevchenko and modern national education. (in Ukrainian)
4. (1980) There is a common son in two republics. *Magazine "Ukraine"* №. 35. (in Ukrainian)
5. Zhulynskiy M.G. (2003) On the occasion of the seventy-fifth anniversary. Institute of Literature named after T.G. Shevchenko of the National Academy of Sciences of Ukraine 1926-2001. *Pages of history*. Kyiv: Nauk. Dumka. (in Ukrainian)
6. Zhulynskiy M.G. (1990) *From oblivion to immortality: (pages of the forgotten heritage)*. Kyiv: Dnipro. (in Ukrainian)
7. Kardinalovska T.M. (1992) *The irrevocable past*. Kyiv: Maidan. (in Ukrainian) [in Ukrainian]
8. Kardinalovska-Pilypenko T.M. (1990) Memories from the 1920s and 1930s. *Modernity*. February. Part 2. (346) (in Ukrainian)
9. Karpinchuk H. (2018) "The deeds of the good will be renewed." To the 125th anniversary of the birth of Mykhailo Novytskyi. *Outlook*. №1(69). (in Ukrainian)
10. Yu.I Kovaliv (2018) On academic prospects. *Word and time*. №11. (in Ukrainian)
11. Konstankevich I. T. (2014) Shevchenko in Mykola Khvylovy's system of cultural authorities. *Philological Volyn: text and context*. №18. (in Ukrainian) (in Ukrainian)
12. Pylypenko S.V. (1927) On the grave of T. Shevchenko. *"Plow" magazine*. № 5. (in Ukrainian)
13. Pylypenko S.V. (1929) Shevchenko drawings. *"Plow" magazine*. № 2. (in Ukrainian)
14. Pylypenko S.V. (1925) Shevchenko and communism. *Peasant truth*. №25 From March 4, 1925. (in Ukrainian)
15. Serhii Pylypenko. (2007) *Selected works. In order.*, preface, note. Rostislav Melnikova. Kyiv: Smoloskip. (in Ukrainian)
16. Prokopenko M. (2017) All that we now know about Kobzar. Interview with Mykola Zhulynskiy. *"Day" newspaper*. №183-184 dated 12.10.2017. URL: <https://day.kyiv.ua/article/istoriya-i-ya/vse-shcho-my-zaraz-znayemo-pro-kobzarya> (in Ukrainian)
17. Svydin I.N. (1978) *The peninsula of fate of the poet*. Alma-Ata: Kazakhstan. (in Russian)
18. Khinkulov L. (1979) T.G. Shevchenko on Mangyshlak. *Literary Ukraine*. From 13.07.1979. (in Ukrainian)
19. Cymbal Ya. Kobzar upside down, or Shevchenko without a mandate. Ukrainian week. From 03.09.2016. URL: <https://tyzhden.ua/kobzar-shkerebert-abo-shevchenko-bez-mandata/> (in Ukrainian)
20. Archive of the Taras Shevchenko National Museum.
21. Institute of Manuscripts of the V.I. Vernadsky National Library of Ukraine.
22. Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine.
23. Central State Archive of Public Associations of Ukraine.
24. Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine.

Текст надійшов до редакції 25.09.2024. / The text was received by the editors 25.09.2024.

Текст затверджено до друку 26.10.2024. / The text is recommended for printing 26.10.2024.